

Göçebe Turizmi ve Göçebe Kültürünün Turizm Potansiyelinin Değerlendirmesi

Öğr. Gör. Serhat YOZCU
Bartın Üniversitesi Meslek Yüksekokulu
syozcu@bartin.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Şehnaz DEMİRKOL
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
sdemirkol@istanbul.edu.tr

Özet

Göçebeler, geçimlerini hayvancılıkla sağlayan; hayvanlarının daha iyi beslenebilmesi için daimî yer değiştiren, üyeleri arasında akrabalık bağı bulunan, küçük topluluklar halinde yaşayan gruplardır. Yaşam düzenlerini ve kültürlerini hayvancılık üzerine kurmuşlardır. Göçebe kültürüne sahip uygarlıklardan birisi de Türklerdir. Türkler, Orta Asya'dan Anadolu'ya göç ettiklerinde göçebe kültürünü de bu topraklara getirmişlerdir. Anadolu kültürünün temel yapı taşı olan göçebe yaşam, günümüz teknolojik ilerleme, iskân politikaları, güvenlik gerekçeleri ve özellikle ekonomik nedenlerle azalmaktadır. Göçerler, geçimlerini sağlamak için göçebe yaşamı terk etmektedir. Göçebe kültürünün devam edebilmesi için göçerlerin ek gelir sağlaması önemlidir. Bu noktada, turizm bir çıkış noktası olarak görülebilir. Bunun içinde öncelikle göçebe kültürünün turistik değerleri incelenmelidir. Kaybolmaya yüz tutmuş göçebe kültürü, barındırdığı otantik unsurlarla ve tarihi İpek Yolu bağlantısıyla, turistlere yönelik ürünler içermektedir. Bu çalışmada, turizm bakış açısıyla göçebe yaşam unsurlarından el sanatları, spor ve göçer mutfağının turizmde ürün olarak kullanılabilirliği ile yeni turistik talepler doğrultusunda Göçebe Turizmi kavramsal olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göçebe Turizmi, Göçebe Oyunları, Glamping, İpek Yolu, Postmodernizm.

Nomadic Tourism and Assessment of Tourism Potential of Nomadic Culture

Abstract

Nomads are groups of people that make a living from breeding, regularly move to different places to better feed their livestock, have a kinship between their members, and live in small communities. Their lifestyle and culture are based on breeding. One of the civilizations with nomadic culture is Turks. When Turkish people migrated from Central Asia to the Anatolia, they introduced the nomadic culture to those lands. Nomadic life, which is the main building block of Anatolian culture, is decreasing because of modern technological progress, settlement policies, security reasons and especially economic reasons. It is important to provide additional income to nomads for nomadic culture to sustain. Anatolian nomadic culture offers touristic products, with its authentic elements and historical links to Silk Road To that end, first the touristic values of nomadic culture should be explored. This study examines the potential use of crafts, sports and nomadic cuisine, which are among nomadic life elements, as a product in tourism as well as the concept of Nomadic Tourism from the perspective of tourism.

Key words: Nomadic Tourism, Nomadic Games, Glamping, Silk Road, Post-modernism.

Giriş

İnsanoğlunun tarih sahnesinde yer alması ile hayatta kalma mücadelesi de başlamıştır. Herhangi bir şeyi üretme konusunda deneyimsiz olan insanoğlu, öncelikle çevresindeki

canlıları taklit ederek, toplayıcılıkla hayatta kalmaya çalışmıştır. Mevsimlerin etkisiyle, yeni besin kaynakları aramak, göç eden yabancı hayvanları avlamak için küçük gruplar şeklinde, konar-göçer bir yaşam tarzı sürmüşlerdir (Taşkiran, 2004, s.77). Ürün saklama ve depolama yeteneği sınırlı olan konar-göçerlerin, azalan verimlilik yasasına göre hareket etmeleri doğaldı. Azalan verimlilik yasası: Bir bölgede kalınma süresine bağlı olarak, avcılık ve toplayıcılıktan elde edilen ürün miktarının azalması ve sonuçta topluluğun göç etmesi demektir (Sahlins, 1972; Şenel, 1982). Diğer bir ifade ile geçimini sağlamak üzere hayvancılık yapan göçebe topluluk, hayvanların daha iyi beslenmesi için verimli bir alana yerleşirdi. İlk başta verimli olan alan, hayvanların otlaması sonucu verimini kaybeder ve topluluk daha verimli bir alana göç etmek zorunda kalırdı.

Toplayıcılık aşamasından üretim aşamasına geçildiğinde, mal veya hizmetlerin üretim şekilleri ve miktarları, toplumların gelişmesinde önemli rol oynar. Üretim fonksiyonu dikkate alındığında, toplumların gelişmesinde genel kabul avcılık-toplayıcılık-göçebelik-çiftçilik şeklinde birbirinden ayrı düşünülen bir sıralama, uzun süre inanıldığı aksine, doğru değildir. Tarımsal üretime geçildiğinde, avcılıktan vaz geçilmemiştir. Göçebeliliğin ortaya çıkabilmesi için öncelikle hayvanların evcilleştirilmesi gerekmiştir. Böylece, daha fazla yiyecek üretimi daha az çaba ile gerçekleşmeye başlamıştır (Baskıcı, 1998, s.73). Zorunlu ihtiyaçlar karşılandıktan sonra daha rahat bir yaşam için bir araya gelen göçebe toplulukları, yerleşik düzene yönelmiştir (İbni Haldun, 2016). Bundan dolayıdır ki ilk medeniyetler, göçebe yaşamın artı değer yaratması ile oluşmuştur.

Orta Asya, Orta Doğu, Kuzey Afrika, Anadolu ve İran gibi coğrafyalarda göçebe yaşam, eski formlarından farklı olarak günümüzde de devam etmektedir. Türkiye’de Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz Bölgelerinde sınırlı olsa devam eden ve yok olma tehlikesi altında olan göçebe kültürü, Anadolu kültürünün temel unsurudur. İleri de bahsedileceği üzere, UNESCO tarafından korunması gerekli somut olmayan kültürel miras değerindeki bazı göçebe unsurların devam ettirilmesi ülkemiz için de önemlidir. Bu kültürün devam edebilmesi için turizm bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

Günümüz postmodern anlayışına sahip turistler, romantizm anlayışıyla farklı aktiviteler ve doğa ile iç içe olan turizm çeşitlerini talep etmektedir. Bu turistik talebe uygun olarak İran, Kırgızistan gibi ülkeler, göçebe yaşamı bir turizm ürünü haline getirmektedir. Ülkemizde de bu turizm çeşidinin uygulanması ile konar-göçerlerin yaşam tarzlarını değiştirmelerine gerek kalmadan, çadırlarında misafir ağırlayarak, hem fazladan iş gücü hem de ek gelir etme imkânları mevcuttur; ayrıca göçebelerin sahip olduğu el sanatları, yemekleri ve spor aktiviteleri gibi kültürel öğeler, turizmde birer ürün olarak kullanılabilir. Bu çalışmada, Göçebelerin kültürel özellikleri yeni turistik talepler doğrultusunda birer turizm ürünü olarak kullanılabilirliği ve göçebe turizmi kavramsal olarak incelenmiştir.

Göç, Göçebe ve Göçebe Tipleri

Göç, bir yerleşim alanından bir başka yerleşim alanına, yerleşmek amacıyla gitmeyi ifade eder (Keleş, 1998, s.58); Göçebelik ise Büyükcan Sayılır’a göre (2012) bir topluluğun, bir toplumsal kümenin yaşamlarını ve soylarını sürdürebilmek için düzenli aralıklarla yer

değiştirme geleneği ya da alışkanlığıdır. Önger (1964) ise göçebeliği: Çok uzun mesafeleri hayvanları ile mevsimlere uygun olarak, belirli bir güzergâhı daimî izleyen, yer değiştirme hareketi olarak ifade eder. Göçebe ya da bazı kaynaklarda gösterildiği gibi göçerler veya konar-göçerler, İbn-i Haldun'a (2016, s.257) göre geçimlerini sağlamak üzere hayvancılıkla uğraşan ve hayvanların ihtiyacı olan otlaklara yönelik sürekli hareket eden kişilerdir. Marshall (2005) ise göçebeyi, bütün yıl belirli bir yerde yaşamadan, belirli aralıklarla hareket halinde olan gruplar, olarak ifade etmiştir. Berque (1959, s.489) ise yaşam imkânları açısından zor olan bir doğal çevreye uyum sağlayan insan toplulukları, olarak belirtmektedir. Yaşam imkanları kısıtlı bu alanlar, aynı zamanda göçebelere istediği serbest yaşam imkânı sağlar (Öngör, 1964). Göçebe yaşam, özgürlüğüne düşkün, ekonomik açıdan bağımsız, kendi kendine tüm ihtiyaçlarını karşılayabilen, diğer şahıs ve kurumlara bağlılığı en aza indirgenmiş bireyler yetiştirir (Armağan, 2018).

Bu tanımlara istinaden Konar-göçer, Göçer ya da Göçebe, kan bağı ile birbirine akraba küçük bir grup içinde, geçimini hayvancılık ile sağlayan, düzenli aralıklarla yer değiştirmeye bağlı yaşam tarzını benimseyen, zor doğal şartlara uyum sağlayan, tüm ihtiyaçlarını kendi başına karşılama beceresine sahip, özgürlüğüne düşkün kişi olarak ifade edilebilir.

Spooner (1972) göçebeliği, göçerlerin ekonomik faaliyetlerini dikkate alarak; toplayıcı göçebelik ve üretici göçebelik şeklinde ikiye ayırmıştır. Toplayıcı göçebeliler, yiyeceklerini doğal ortamdan sağlayan; üretici göçebeliler ise hayvancılık ve basit tarımsal faaliyetlerle üreticilik yapan göçebelilerdir (Khazanov, 1994). Bunlara ek olarak, tarihsel kaynaklarda ticaret ile uğraşan, alım-satım için gezginlik yapan göçebelilerden de bahsedilir (Kutlu, 1992).

Göçebelilerin yerleşim yerleri, göç güzergahları ve ekonomik aktiviteleri dikkate alındığında, Tablo 1'deki temel göçebe formları oluşturulmuştur.

Tablo 1. Temel Göçebe Formları

Yerleşim	Göç güzergahı	Ekonomik Aktiviteler	
		Hayvancılık	Tarım
Çadır	Sahra	Kırsal göçebelik	Sahra
	Dağ	Kırsal göçebelik	Yaylak
Çadır/Köy	Sahra	Yarı göçebelik	Yarı göçebelik
	Dağ	Yarı göçebelik	Yarı göçebelik

Kaynak: (Narrei, 1996)

Sahra Göçebeliği (Horizontal Göçebelik): Yer değiştirmelerin ve göçlerin, büyük mesafeler ve yatay doğrultudaki otlaklar arasında gerçekleştiği göçebe yaşam biçimidir (Büyükcan Sayılır, 2012: 566). Denker (1960), bu tür göçebeliğin genelde Kuzey Afrika ve Arap Yarımadası'nda görüldüğünü ifade eder. Ersöz (1991, s.72)'de sahra göçebeliğini iki tipe ayırır. Birincisi, çöllerin ortasında keçi veya koyunlardan daha ziyade devecilikle geçinenler; ikincisi ise şehirlerin kenarlarında koyun yetiştiren ve deveyi yük hayvanı olarak kullanan göçebe kabilelerdir.

Dağ Göçebeliği (Vertikal Göçebelik): Göçebelik, dağlık bölgelerde farklı bir şekilde gelişmiştir. Otlakların dikey doğrultuda, yani ovalardan dağlara doğru olması nedeniyle gerçekleşen göçebe yaşam türüdür (Büyükcın Sayılır, 2012, s.566; Denker, 1960). Bu tür göçebelğe, Orta Asya, Anadolu ve İran'daki göçebelik örnek verilebilir. Dağ göçebeleri, yazın yüksek dağlardaki yaylalara, kışın alt kesimlerdeki kışlaklara göç ederler (Ersöz, 1991, s.72).

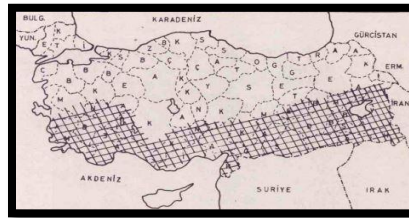
Yaylacılık: Ziraatın yanı sıra hayvancılık yapan, yaz aylarında hayvanlarıyla birlikte yaylalara çıkan dağ, orman ve ova köylülerinin ekonomik faaliyetidir (Kutlu, 1992, s.16).Yaylacılık faaliyeti, genelde yerleşik köylülerce yapılmaktadır. Kişilerin daimi köylerinde birincil evleri varken, yaylalarda geçici ya da kalıcı ikinci konutları bulunur (Armağan, 2018).

Yarı göçebelik: “Köy gibi yerleşimlerde, ekonomik temeli hayvancılığın oluşturduğu ara tip yaşam şeklidir” (Kutlu, 1992, s.16).

Anadolu Göçebe Yaşamı

Türklerin yaşam tarzı olan göçebelik, Orta Asya Bozkırlarından gelmektedir ve Kafesoğlu bu kültüre, göçebe kültürü denmesine sıcak bakmamakta; göçebe kültüründen ziyade “Bozkır Kültürü” olarak adlandırmaktadır. Çünkü, Bozkır Kültürünü oluşturan iki öge, at ve demirdir. Bununla birlikte, kültürün oluşmasına ekonomik açıdan bakılmasını da kültürün anlamlandırılmasında yeterli olmayacağını; ayrıca toplumun sahip olduğu din, düşünce, ahlak yapısının da önemli olduğunu belirtir (Kafesoğlu, 1997). Eski Bozkır Kültüründe yaşamsal önemi olan at ve demir, günümüz koşullarında önemlerini yitirmişlerdir. Çalışmada, kavram karmaşası olmaması için Bozkır Kültürü yerine Göçebe Kültürü olarak söz edilmiştir.

Göçebelik, Anadolu'ya Türklerin gelmesinden önce yoktu. Türklerin 11. yüzyılda Orta Asya'dan Anadolu'ya göçleri ile birlikte, Orta Asya'daki yaşam kültürü olan göçebe yaşamı, Anadolu'ya taşımışlardır (Öngör, 1964). Anadolu'da dağ göçebeliği (vertikal) ve yaylacılık, yaygın olarak görülen göçebe formlarıdır (Denker, 1960). Göçebe yaşam ve yaylacılık, Doğu'nun yüksek yaylalarında, Akdeniz'in Toroslarında, Ege'nin ve Karadeniz'in dik yamaçlı dağlık kesimlerinde devam etmektedir (Kutlu, 1992). Şekil 1'de Anadolu göçebe toplulukların yoğun olarak kullandığı alanlar gösterilmektedir.

Şekil 1. Anadolu göçebelerinin yaygın görüldüğü yerler
Kaynak: (Gürbüz, 1997)

Göçebeliliğin Azalma Nedenleri

Günümüzde, göçerlerin birçoğunun yerleşik hayata geçmesi ile göçebe kültürü yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu kültürün gittikçe azalma nedenlerine bakıldığında: Ulaşım araçlarının gelişmesi ile yük taşıma için hayvan ihtiyacının azalması, suyun kolay elde edilebilirliği ile hayvanlarını suya yönelik hareketin azalması, çöl gibi arazilerde petrol çıkarılması ile bu bölgelerin ve göçebelerin ekonomik yapılarının değişmesi, göçebe nüfusa sahip ülkelerin iskân politikaları gösterilebilir (Öngör, 1964). Yukarıdaki şartlardan petrolün yarattığı etki dışında, diğer koşullar Anadolu için de geçerlidir, ayrıca Anadolu'da kışlak olarak kullanılan arazilerin tarım arazilerine dönüştürülmesi, diğer bir ifadeyle tarım arazilerinin, meralar aleyhine genişlemesi, sulamalı ziraatın yaygınlaşması da Anadolu'daki göçebe nüfusunun azalmasına etkili olmuştur (Gürbüz, 1997). Bunlara ek olarak, Birinci Dünya Savaşı sonucu Türkiye, Irak ve Suriye sınırlarının belirlenmesi ile hudutların göçebelere kapatılması, yayla kullanım haklarının köylülere devredilmesine yönelik idari yapı değişikliği de göçebe nüfusun azalmasına etkendir (Denker, 1960). Günümüz Türkiye'sinde konar-göçer yaşamı devam ettiren ve bu kültürün son temsilcisi Sarıkeçili aşiretidir (Erkmen, 2011).

Göçebe Yaşam ve Turizm

Son birkaç on yıldaki teknolojik ilerleme, iletişim metotlarındaki gelişme, ekonomik kalkınma dünyayı değiştirmektedir (Fyall & Garrod, 2005, s.53). Bu değişimin sosyal ve bireysel etkileri mevcuttur. Batılı ülkeler, modern toplum yapısından post-modern toplum yapısına dönüşmektedir. Bu dönüşüm sonucu, bireylerin yaşamdan beklentileri de etkilenmiştir (Holloway & Taylor, 2006, s.615). Endüstriyel toplumdaki bireyler, mal biriktirmeyi tercih ederken; post-endüstriyel toplum bireyleri, tecrübe edinmeyi tercih etmektedir (Toffler, 1970, s.226). Batılı turistlerin, turizmden beklentileri de bu yönde değişmektedir (McIntosh, Goeldner & Ritchie, 1995, s.475).

Postmodernizm, modernizmin ortaya koyduğu değerlere karşı çıkmak, modern öncesine dönmek veya modern sonrası anlamına gelmekte (Urry, 2009, s.195); zıtlıkların birlikteliği veya karşıtların uyumu olarak düşünülmektedir (Odabaşı, 2009, s.19). Bazı yazarlarca postmodernizm, romantizm anlayışının yeni bir versiyonu, uzantısı olarak değerlendirilmektedir. Romantizm akımı, insanları turizme yönlendiren bir etkendir. İngiltere'de romantizm akımının yayıldığı dönemde kentli bireyler, doğaya bakarak, doğayı yaşayarak çok şeyler kazanabilecekleri düşüncesiyle tabiata yönelmişlerdi (Botton, 2016, s.44). Turistin sahip olduğu romantik bakış ise, ıssız kumsallar, dağ dorukları, balta girmemiş ormanlar gibi tek başına seyredilecek yeni peyzajların peşine düşmeyi ifade eder (Urry, 2009, s.260).

Günümüzde post-modern turistler, kitle turizmden uzaklaşarak, çevreye önem veren, özel ilgi turizmine yönelmişlerdir. Zaman ve mekân kısıtlamalarından kurtularak, alternatif turistik ürün arayışındadırlar (Akoğlan Kozak, Evren & Çakır, 2013). Postmodern kültür, basit zamanların ve yerlerin daha anlamlı olduğu düşüncesini yaratabilmektedir. Bu düşünce ile turistler, nostaljik ve otantik alanlara yönelebilmektedirler (Odabaşı, 2009,

s.56); ayrıca, turistik alanın doğallığı, arkadaş canlısı yerli halkı gibi çekici faktörler, turistleri etkiler. Turistin turizme katılma motivasyonlarını pekiştirir (Dann, 1981). Göçebelere doğal ortamda, sade bir yaşam sürmeleri ve içinde yaşadıkları doğal peyzaj, yeni romantizm akımı olarak post-modern turistlerin ilgisini çekebilecek özellikler içermektedir.

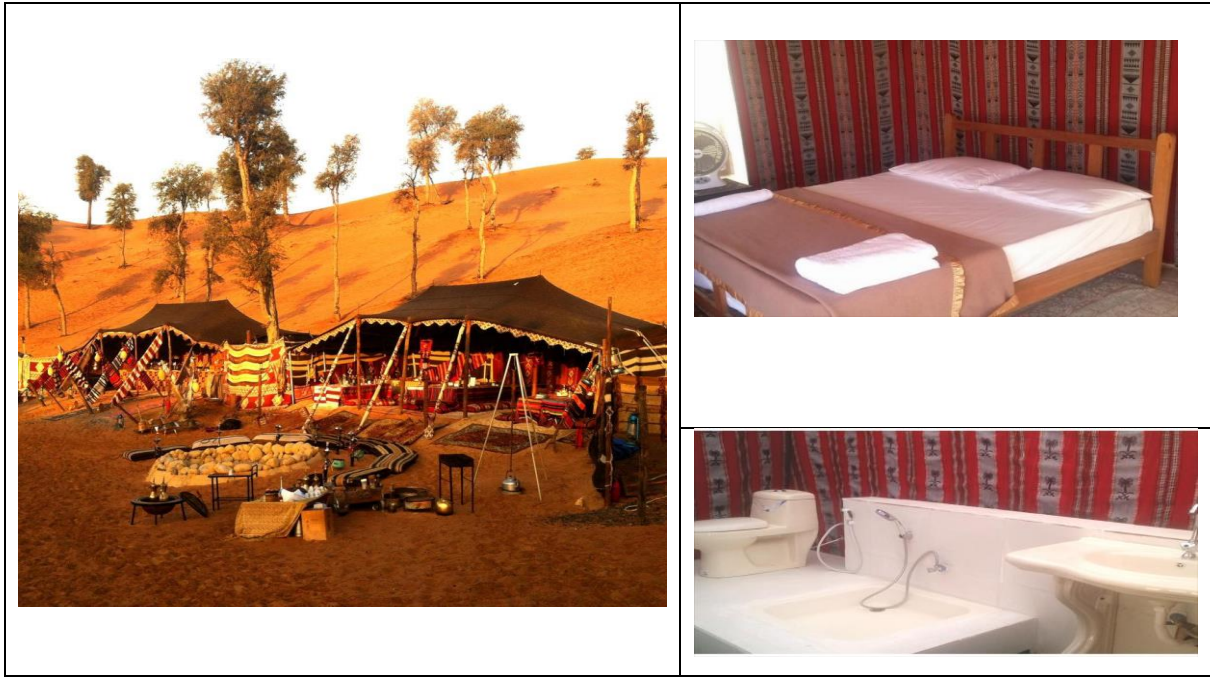
Göçebe yaşamın turizm çekicilikleri olmakla birlikte, bazı yazarlar turistleri göçebelere benzetmektedir. Richards & Wilson (2004, s.5) sırt çantalı turistleri, sürekli yer değiştirmeleri ve çadırlarını sırtlarında taşımaları nedenleriyle, göçebe olarak adlandırmaktadır ve bir yerin sunduğu deneyimi tükettikten sonra başka bir yere hareket eden turist olarak ifade etmektedir. Sırt çantalı turist ile göçebeler arasındaki bu benzerlik, şekilseldir. Neyişçi (2017), bu şekilsel benzerlikten bahsetmekle birlikte, turist ruhunun göçebeliğinden de söz eder. Göçebe ile turist arasındaki en uyumlu benzerliğin, ruhsal olduğu söylenebilir. Göçebeler, özgür ruhlu, kendine yeten, çevreye önem veren bireyler olmaları nedeniyle, turistlerle aralarında ruhsal benzerlik olduğu söylenebilir. Turistin turizm olayına katılma nedenleri de özgürleşme, bozulmamış çevre ve doğa içindeki bir yaşam arayışıdır.

Kültür turizmi açısından ise İpek Yolu ile göçebe yaşam arasındaki korelasyon önemlidir. Tarihsel bağlamda, göçebe yaşam ile İpek Yolu arasında bir ilişki mevcuttur. İpek yolu, Çin'den Avrupa'ya, Doğudan-Batıya uzanan genel bir hat üzerinde, Güney İran'a ve Kuzey Avrasya bozkırlarına, Hindu-Kuş dağlarından Hindistan'ın güneyine dallanan ticari yollar ağıdır (Foltz, 2010). İpek Yolu, ticaretin yanı sıra bilgilerin, fikirlerin, dinlerin ve kültürlerin yayıldığı bir ağ olması açısından da önemlidir (Silk Road & Travel Encyclopedia, 2019). Frchetti ve arkadaşları, göçebelerin göç yollarını, mevsimsel özellikler ve sahip oldukları hayvanların ihtiyacı olan verimli otlaklar dikkate alarak bilgisayar ortamında simüle etmiş ve tarihi İpek Yolu ile karşılaştırmışlardır. İpek Yolu ile göçebe yaşam arasında yüksek bir korelasyon olduğunu belirtmişlerdir (Frchetti, Smith, Traub, & Williams, 2017). Kentlerin ve böylece medeniyetlerin oluşmasında etkili olduğu düşünülen göçebelerin, aynı zamanda tarihi İpek Yolu'nun ortaya çıkmasında da etkisinin olduğu düşünmek, Frchetti ve arkadaşlarının yapmış olduğu çalışmayla uyumlu bir çıkarım olacaktır. Göçebelerin yol güzergahları aynı zamanda tarihi İpek Yolu olarak düşünülebilir. Bu bağlantıya, Kırgız göçebe kültürü örnek verilebilir. Türk Dilini Konuşan Ülkeler İş birliği Konseyi (2018), tarihi İpek Yolu'nun turizme kazandırılması amacıyla paket tur hazırlamıştır. Bu paket turda, özellikle İpek Yolu üzerindeki Kırgız göçebe kültürüne yer verilmiştir.

Bazı turistler sadece turist olmak istememektedir. Çünkü turistik alanların turistler için görünen, planlanan ürünler olduğunun bilincindedirler. Turistler, kendilerine sunulan ürünlerin dışında yerel halkı daha iyi tanıma, arka planda neler olduğunu belli oranda bilmek istemektedirler. Turistten ziyade bir misafir olarak kabul edilmeyi arzularlar (Ryan, 1991,s.35). Göçebe Turizmi, doğada yaşamayı ve doğal manzaraları deneyimlemek isteyen turistlere, bu fırsatı verebilmektedir. Göçebe Turizmi (Nomadic Tourism), turistlerin yün çadırlarda, doğa içerisinde, göçebe yaşamı içeriden görme ve göçebe misafirperverliğini

yakından tanımak amacıyla birkaç gece, göçebelerle birlikte yaşaması üzerine dizayn edilmiştir (Pars Tourist Agency, 2019; Bakhshizadeh, Hosseinpour & Rostamalizadeh, ty.). Göçebe turisti, göçebelerin yaşamını merak eder, festivallerine katılır, yiyeceklerini test eder, inançlarını ve törenlerini gözlemler, el sanatlarını yakından görür; ayrıca ata ve deveye binmek, foto safari yapmak, vahşi doğada yürüyüş yapmak gibi yumuşak macera etkinliklerini deneyimler (Gansukh , 2016).

Göçebe Turizmi, turistik bir ürün olarak İsrail, İran, Kırgızistan gibi ülkelerde turiste sunulmaktadır. İsrail’i ziyaret eden turistler, deve sürmeyi, bedevi (Çöl göçebesi) çadırında konaklamayı, bedevi misafirperverliğini deneyimlemek istemektedirler (Tourist Israel, 2018). Turistlerin bu isteklerini karşılamak için çöldeki vahalarda göçebe çadırları, kamp düzeni içerisinde hizmet vermektedir. Göçebe kültürünün turizm ürünü olması, bedevi çadırların kamp şeklinde düzenlenmesi ile otantiklikten uzaklaştığı, turiste bir müze deneyimi sunulduğu üzerine eleştiriler de mevcuttur (Orbaşlı, 2007,s. 179). Bu uygulama, Glamping turizmi olarak görülebilir. Glamping, lüks çadır kampıdır. Konforu, doğayla doğrudan birleştiren bir anlayış olan Glamping (Brochado & Pereira, 2017) ile Göçebe Turizmi (Nomadic Tourism) arasında amaçlar, konaklama, elde edilen deneyim arasında farklar mevcuttur. Glamping’te turist, konforundan vazgeçmez iken; Göçebe turizmindeki turist, göçebe yaşama ve doğaya adapte olur.

Şekil 2: Konforlu Göçebe Kampı

Kaynak: (Agoda, 2019)

İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerde göçebe kültürü, kitle turizmine uyarlandığı görülmektedir. Şekil 2’de görüldüğü gibi, Bedevi yaşam, kamp mahiyetinde taklit edilerek turistlere sunulmakta ve konaklama hizmeti vermektedir. Ülkemizde de benzer kamp

uygulamaları görülmektedir. Bu uygulamalar göçebe turizminden ziyade, birer Glamping uygulaması olarak tasvir edilebilir.

Göçebe turizmi, göçebe kültürünü bir bütün olarak; doğal ortamda, gerçek göçebe çadırında ve göçebe aileleri ile birlikte; onların yaşamlarını deneyimlemekten oluşmaktadır. Bununla birlikte, göçebe kültürünün her bir özelliği ayrı ayrı turizmde değerlendirilebilmektedir.

Göçebe El Sanatları ve Turizm

Göçebe ailesi, ataerkil bir yapıya sahiptir. Ailenin reisi erkek olmakla birlikte kadına birçok noktada danışmaktadır. Göçebe kültüründe, erkek- kadın ayrımı yapılmadığı için kadın, sosyal hayatın içindedir. Erkek, çobanlıkla uğraşırken; kadın, evin idaresi ve el sanatları ile meşguldür (Zafer, 2018). El sanatları, kişinin yetenek ve bilgisine dayanan, girdi olarak doğal hammaddelerin kullanıldığı; elle ve basit aletler dışında makine gücü gerektirmeyen; üretildiği toplumun gelenek-görenek, folklorik özelliklerini taşıyan; zanaatkârın becerisi, zevki ve bilgisinin yansıtması yanı sıra gelir sağlayıcı etkinlik olarak tanımlanmaktadır (Özdemir & Fatma, 2011,s.1149).

Anadolu göçebe kültüründe el sanatlarından biri, dokuma ürünleridir. Hayvanların sadece etinden, sütünden değil; aynı zamanda yününden de yararlanan göçebeler, elde ettikleri ürünlerle yaşadıkları zor hayata dayanma gücü elde etmişler; duygu düşünce ve kültürünü dokuma ürünlerine işleyerek, sanatsal çalışmalara da imza atmışlardır (Uğurlu, 2018). Göçebelerin dokuma üzerine işlediği motifler, birer sözlü anlatım ürünü olarak değerlendirilir ve yazının icadından önce bilgi aktarım işlevini yürütürlerdi (Kalafat & Güven, 2011).

Göçebe kültüründe, gündelik yaşamı kolaylaştıran pratik ve göç etmeye yardımcı eşyalar önem arz etmektedir (Akan, 2016). Bundan başka göçebeler, yaşadıkları zor koşulları biraz hafifletebilmek ve rahat yaşayabilmek için, ihtiyaç duydukları eşyaları kendileri üretmek zorundadırlar. Soğuk havalardan korunma için yün patikler (Vurgun, 2018); göç ederken eşyaları sarmak ve sabitlemek için kolanlar örerler (Atlıhan, 2017). Pantolonluk kumaş, kazak, eldiven, çorap işlerler; hayvan derisini işleyerek post çarık, çanta, ayran tuluğu yaparlar (Kahraman, 2018). Günümüzde yerleşik hayata geçen ve genelde köylerde yaşayan eski göçebeler, göçebe kültürlerinden kalma gelenekle torba, heybe, çuval, kilim, örtü yaygı, halı gibi çeşitli dokuma örneklerini devam etmektedir (Akan, 2016; Atış, 2017).

El sanatları, insan emeğiyle şekillenmiş ve diğer insanların merakını çekebilecek objelerdir (Oter & Özdoğan, 2005). Göçebe kadınların el işçiliği ile ürettikleri ürünlerin sanatsal özellikleri, öğrenilmesi kolay olması, kültürel özellikler taşıması turizm çekiciliği olarak değerlendirilir. Göçebelerin gündelik yaşamı, turistler için ilgi çekicidir ve turistler, göçebelerin ürettiği el sanatlarını satın almak istemektedirler. Böylece, göçebe aileler hayvancılığın dışında ek gelir elde ederler (Farahani, Mohammadi & Shabani, 2014).

Göçebelik ve yayla turizmi

“Yay” kelimesi, eski Türkçede “Yaz mevsimi”; “Yayla” ise “Yazlık konaklama yeri” anlamındadır (Gülpınar Sekban, Bekar & Acar, 2018). Yaylalar, göçebelerin yazın sıklıkla

kullandığı alanlardı. Ülkemizin son elli yılda tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi, kırdan kente göç, mera hayvancılığının yerini mandıracılığın alması gibi etkenler, geleneksel yaylacılığın hızla önemini kaybetmesine yol açmıştır (Çelikoğlu & Atış, 2016). Önemi kaybeden yaylaların fonksiyonları da değişmiştir. Günümüzde yaylalar, deniz turizmine alternatif bir turizm türü olarak, şenlikler, festivaller ve rekreasyonel yaylacılık için kullanılmaktadır (Doğanay & Coşkun, 2013).

Rekreasyonel amaçlı yaylacılık, alçak kesimlerin çok sıcak ve bunaltıcı havasından uzaklaşarak serin mekanlara yönelik hareket edilmesidir. Bu nedenle yaylaya yakın yerlerde ikamet eden insanlar tarafından tercih edilmekteydi (Koca, 1995). Ancak günümüzde yeşile duyulan özlem, yeni yerler keşfetme ve doğal olana sahip çıkma anlayışlarıyla birlikte yayla turizmi daha evrensel bir bakış açısıyla değerlendirilmeye başlanmıştır (Gülpınar Sekban, Bekar & Acar, 2018). Büyük şehirlerde yaşayanların dinlenme, eğlenme, serinleme, yeşil ve doğal alanlara yönelik talepleri, yeni yayla alanlarının ortaya çıkmasına veya eski yayla alanlarının yeni amaçlarla kullanılmaya başlamasına yol açmaktadır (Sarı, 2013).

Şekil 3, ülkemizdeki yayla turizminin geliştiği alanları göstermektedir. Turizme hizmet eden yaylalar, Akdeniz ve Karadeniz bölgesinde yoğunlaşmaktadır. Anadolu Göçebe yaşam alanları Şekil 1 dikkate alındığında, Akdeniz ve Ege bölgelerindeki yaylalar, turizme entegredir.

Şekil 3: Türkiye'nin önemli bazı turistik yayla yerleşimleri: 1) Ayder 2) Uzungöl (sürekli yerleşim) 3) Kümbet 4) Çambaşı 5) Belen ve soğukoluk (sürekli yerleşmeler) 6) Zorkun 7) Çamlıyayla (sürekli yerleşme) 8) Gözne (sürekli yerleşme) 9) Kuzucubelen 10) Aslanköy 11) Güzeloluk 12) Beydağları 13) Bozdağ 14) Muratdağı

Kaynak: (Doğanay & Coşkun, 2013)

Akdeniz bölgesindeki yaylacılık, uygulanış şekilleri bakımından üç grupta incelenebilir. Bunlar: a) sayfiye yaylacılığı, genelde rekreasyon amaçlıdır, b) klasik yaylacılık, yarı-göçebelerin, kışın boş bıraktığı yazın ekim ve hayvancılık yaptığı yayla kullanma şeklidir,

c) göçerlerin hayvanlarını yaydığı yaylacılıktır (Doğanay & Coşkun, 2013). Rekreatif yaylacılıkta, Batı Toros yayla şenlikleri, Türk kültürünün tanıtılması ve yeni nesillere aktarılması gibi önemli bir görevi üstlenmiş olduğu görülmektedir. Geleneksel Yörük yaşamına dair unutulmaya yüz tutmuş gelenek ve görenekler bu şenliklerde yaşatılmaktadır (Sarı, 2013); denilebilir ki Anadolu göçebe kültürünün izleri, bugün yayla turizmi şenliklerinde kendini göstermektedir (Kutlu, 1992).

Göçebe Mutfağı ve Gastronomi Turizmi

Yiyecekler, kültürün birer aynasıdır. Temelde ne yedildiği ya da yenilmemesi gerektiği, içinde yaşanan kültür tarafından şekillenir (Richards, 2002). Bazı turistler, günlük rutinlerinden vazgeçmemekle birlikte, farklı tatlar, rutin dışındaki yiyecekleri aramak için de turizm faaliyetine katılmaktadır. Turiste ilginç gelen yiyecekler, aynı zamanda güzel bir anı olarak hizmet etmektedir (Quan & Wang, 2004). Turistler, yöresel yiyeceklerin tüketilmesinin yanı sıra, üretilmesini gözlemek amacıyla da turistik harekete katılabilmektedir (Ignatov & Smith, 2006). Göçebelerin hayvancılıkla uğraşmaları ve hayvansal ürünleri en doğal ve taze şekilde üretmeleri, doğada yetişen ve herhangi bir katkı maddesi ile takviye içermeyen ürünler üretmeleri; çadır ortamında ayrı bir mutfak kısmının olmaması nedeniyle üretimin göz önünde yapılması, göçebe mutfağının çekicilikleridir.

Göçebelerin yaşam biçimi, mutfaklarını da şekillendirmiştir. Göçebeler, yaşam tarzlarına uyumlu ve uzun süre dayanan besinleri tercih etmektedir. Yolculukta yenmek üzere hazırlanan azıklar, göç sırasında veya hayvan otlatırken tüketilir (Alptekin, 2018). Göçebe mutfağına, topalak yemeği, gözleme, hoşmerim, tuluk ayranı dışında, Yörük kavurması, bulgur aşısı, hamur aşısı, ovmaç çorbası, tarhana çorbası, tas kapama, saç böreği gibi yemekler örnek verilebilir (Kahraman, 2018). Göçebe kültürüne ait bu mutfak ürünleri, farklı tatlar arayan turistlerin ilgisini çekebilir.

At-Deve Yarışları ve Festivaller

Atlar, Türkler tarafından bozkır kültürünün gereği ehlileştirilmiştir, böylece yük taşımada, araba çekmede ve savaşlarda kullanılmışlardır (Kafesoğlu, 1997). Atlar, aynı zamanda göçebe halkın besin ihtiyacını da karşılamıştır. Atın etinden ve sütünden yararlanılmıştır (Gömeç, 2016). Orta Asya'dan Anadolu'ya göç etmede taşıma, lojistik ve askeri bir araç olarak develer ve atlar, Anadolu'da göçebelik yaparken de önemliydi. Teknolojinin gelişmesi ile bu görevlerinden kurtulan atlar yarış, develer ise güreşmeleri için yetiştirilmeye başlanmıştır (Yılmaz, Ertürk & Ertugrul, 2014). Diğer bir göçebe kültürüne sahip Araplar ise develeri güreşten ziyade, yarıştırmak için yetiştirmektedir (Atasoy & Özbaşer, 2014).

Atların ve develerin göçebe hayatındaki ağırlığı azalmakla birlikte, göçebe hayatın vazgeçilmez demirbaşlarıdır. Günümüzde bu hayvanların çeşitli festivallerde sportif amaçlı yarıştırdığı ya da güreştirildiği görülmektedir. Anadolu'da ilk deve güreşleri Aydın'ın İncirliova ilçesi Hıdırbeyli köyünde 200 yıl öncesine yapıldığı bilinmektedir. Göçebe obaları arasındaki rekabetten kaynaklı ortaya çıktığı düşünülmektedir (Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018). Aydın yöresinde festival havasıyla yapılan deve güreşleri kırsal

yaşamın ve yöre kimliğinin bir parçası olarak devam etmektedir (Baysal, Özgürel, & Çeken, 2016). Yöre kültürünün devamını sağlamakla birlikte aynı zamanda Batı Anadolu'nun turizmini canlandırmaktadır (Atasoy & Özbaşer, 2014).

Göçebe Sporları ve Turizm

Türklerde spor, göçebeliliğin etkisi ile ortaya çıkmıştır. Göçebe hayatın her an savaşa hazır olma zorunluluğu ve savaşların bedensel güce dayanması nedenleriyle, spor gelişmiştir (İmamoğlu, Taşmektepligil & Türkmen, 1997). Günümüzde ise sporun amacı ve anlamı değişmiştir. Bu amaçlar: İnsanın beden ve ruh sağlığını dengelemek; kişilik oluşumu ve karakter özelliklerini geliştirmede katkı sağlamak; kişiye, bilgi beceri ve yetenek kazandırarak çevreye uyumunu kolaylaştırmak; kişiler, toplumlar ve uluslar arasında dayanışma, kaynaşma ve barışı sağlamak; belirli kurallara göre ve rekabet ölçüleri içerisinde mücadele etme, heyecan duyma, yarışma ve yarışmada üstün gelme amacıyla yapılabilmektedir (Yetim & Cengiz, 2010, s.124).

Günümüzde küreselleşmenin etkisi ile toplumsal yapıtaşısı olan kültür, standartlaşmaya başlamıştır. Spor, bu standartlaşmayı ortadan kaldırma yolu olarak görülmüştür. Sporun kültürel çeşitliliği koruma ve insancılılaşmaya etkisi ile Göçebe Oyunları fikri gelişmiştir (World Nomad Games, 2018). Göçebe Oyunlarının ilki 2014, ikincisi 2016, üçüncüsü ise 2018 yılında olmak üzere Kırgızistan'da düzenlenmiştir. 2018'deki Kırgızistan'da düzenlenen oyunlarda; Mangala, kemik fırlatma, ok atma, kartal ve şahinle avcılık, mas ve bilek güreşi gibi göçebe yaşama ait geleneksel 37 spor dalındaki yarışmalara, 74 ülkeden bin 986 sporcu katılmıştır (Sputnik, 2018).

Göçebe oyunları sadece sportif bir etkinlik değildir. Aynı zamanda göçebe halkın etnik-kültürel mirasının, dünya medeniyetinin ayrılmaz bir parçası olarak korunması; küreselleşme çağındaki dünyada, göçebe halkın ve dünyadaki etno-etnik geleneklerin uluslararası düzeyde geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve tanıtılması amacını taşımaktadır (World Nomad Games, 2018). Bu amaçlar doğrultusunda, Kırgızların yüzyıllardır yaşattığı gelenekler, örf adet ve töreler; göçebe mutfağından örnekler, Kırgızistan'ın güneyine ait el sanatı ürünleri de Göçebe Oyunlarında yer almıştır (Avrasya İnceleme Merkezi, 2016). Göçebe oyunlarını önemli gören UNESCO'da destek vermektedir. UNESCO, İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde yer alan "Kok Boru" sporundan dolayı, göçebe oyunlarını desteklemede ve dünya genelinde statü kazandırmaya çalışmaktadır (Kabar, 2018).

Kişileri, turizme katılmaya iten nedenlerden birisi de spordur. "Spor Turizmi, spor yapan, spora ilgi duyan ve sporla ilişkili bulunan kişilerin sportif karşılaşmalara, olimpiyatlara vb. olaylara katılmak veya bunları izlemek amacıyla yarattıkları turizm hareketleridir" (Barutçugil, 1982, s.8). Hinch ve Higham (2001, s.49) ise Spor Turizmini: "Kişinin ikamet ettiği çevresinden, kendine has kuralları, fiziksel rekabet gerektiren, doğası gereği eğlenceli olarak karakterize edilen sporlar için, geçici süreliğine seyahat etmesi" olarak tanımlamaktadır. Tıpkı olimpiyatlar veya Dünya Kupasında olduğu gibi göçebe kültürüne ait spor müsabakaları da turistleri çekebilecektir. Bundan başka, Göçebe Oyunları

esnasında kurulan çadırlarda geleneksel göçebe yemeklerin sunulması, geleneksel göçebe el işlerinin ve folklorik özelliklerin seyredilmesi ile göçebe yaşam bir müze gezisi şeklinde insanlara tanıtılmaktadır. Spor dışında, kültür, gastronomi, eğlence, özel ilgi kapsamında birçok turist bu alanları ziyaret edebilecektir.

Sonuç

Göçebeler, kan bağı ile bağlı küçük bir grup içinde, hayvanları için daha verimli otlaklar arayan ve bu otlaklar arasında sürekli göç ederek yaşamını geçiren, kültürünü zor doğal şartlara ve hayvancılık üzerine kuran, kişilerdir. Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya göçleri ile getirdiği yaşam şekli olan göçebelik, bugünkü Anadolu Kültürünün en temel taşıdır. Göçebelik, Anadolu'da yaylacılık ve dağ göçebeliği formlarında, günümüze kadar azalarak devam etmiştir. Teknolojik gelişme, tarımsal gelişme, iskân politikaları gibi unsurlardan dolayı göçebe nüfus, yerleşik yaşama adapte olmuştur. Bugün, Sarıkeçililer, bu kültürün son temsilcileri olarak yaşamlarına devam etmektedir. Bununla birlikte, yaylacılık ve yayla şenlikleri de göçebe kültürünün yaşatıldığı rekreatif etkinlikler olarak değerlendirilmektedir.

Göçebelerin yerleşik hayata geçmesindeki ana etken, ekonomik nedenlerdir. Anadolu Göçebe kültürünün devam edebilmesi, göçebelerin ek gelir elde etmeleri ile mümkündür. Göçerlerin ek gelir elde etmesi, turizm sayesinde sağlanabilir. Günümüz turistleri, kitle turizmden özel ilgi turizmine yönelmektedir. Bunun altında yatan sebep ise Batılı toplumların post-modern aşamaya geçmesidir. Post-modern anlayış, mal biriktirme alışkanlığı yerine deneyim biriktirmeye; doğal, otantik, yeni romantizm anlayışıyla, denenmemişi denemek üzerine gelişmektedir. Post-modern turistler için yeni bir turizm türü olarak Göçebe turizmi, Kırgızistan, Moğolistan, İran gibi göçebe kültürüne sahip ülkelerde görülmektedir. Göçebe turizmi, doğal ortamda, göçebe çadırında, göçerlerin misafirperverliğinde en az bir gece konaklamadır.

Göçebe turisti, göçebe kültürüne adapte olarak, göçebe yaşamını içten deneyimlemek isteyen; doğal ortamda olmaktan hoşlanan, doğal şartların sağladığı konfor ile yetinebilen; at, deve gibi hayvanlara binmeyi; doğa yürüyüşleri ile tabiatı deneyimlemek isteyen turisttir. Bununla birlikte, Göçebe kültürünün sahip olduğu her bir özellik, ayrı ayrı turizme kazandırılabilir. Göçebe yaşamın kitle turizmine adapte edilmiş, konforlu çadır kamp anlayışında sunulduğu da görülmektedir; fakat bu Glamping turizmi olarak değerlendirilmelidir. Çünkü turist, bir müze veya yıldızlı otel anlayışıyla, göçebe yaşamı deneyimlemektedir.

Göçebelerin yaşam tarzlarına bağlı olarak el sanatları, birer turistik hatıra eşyaya dönüşmekte, yaylacılık rekreasyonel bir etkinlik şeklini almakta, göçebe mutfacı ise bir "snack bar" görünümünde işletmelerde hizmet verebilmektedir.

Göçebe kültürünün sergilendiği uluslararası bir organizasyon olan Göçebe Oyunları, göçebe kültürünü tanıtmaya, sürdürmeye, aynı kültüre sahip topluluklar arasında bir bağ kurulması açısından önemlidir. Göçebe kültürüne ait "Kok Boru" sporu UNESCO

İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Listesinde yer almakta, bu nedenle de UNESCO, Göçebe Oyunlarını desteklemektedir. Bugüne kadar 3.sü düzenlenen Göçebe Oyunlarının, 4.sü Türkiye’de 2020 yılında gerçekleşmesi planlanmaktadır. Ev sahibi olarak, 4. Göçebe Oyunlarında göçebe kültürünün ve Anadolu Göçebeliğinin tanıtılması, bir turizm ve tanıtım faaliyeti olarak gerçekleşmesi açısından önemlidir. Sarıkeçili Göçerler, bu organizasyonda değerlendirilmelidir. Bu organizasyonda, Türkiye Göçebe Turizm potansiyeli sergilenebilecek, Göçebe Turizminin gelişmesi ile de Sarıkeçili göçerlerin ek gelir elde etmesi ve göçebe kültürünün sürdürülebilirliği sağlanacaktır.

Kavramsal olarak göçebe kültürünün turizmde kullanılabilir öğeleriyle, göçebe turizmini inceleyen bu çalışmadan sonra Antalya ve Ege bölgesinde göçebe kültürünü sürdüren aileler ile görüşerek, göçerlere bu turizm çeşidinden bahsedilmesi ve misafir ağırlama konusundaki görüşleri incelenebilir.

Yerel seyahat acentaları, öncelikle Antalya ve Ege yöresini ziyaret eden turistleri bu yeni turistik aktivite konusunda bilgilendirerek, en az bir gecelerini otantik bir atmosferde geçirmelerini sağlayabilir. Yayla göçü, festivaller şeklinde kutlanarak yurt dışı tanıtımlarda kullanılabilir.

Kaynaklar

- Agoda. (2019, Şubat 2) Bedouin Oasis Camp, Retrieved from <https://www.agoda.com/tr-tr/bedouin-oasis-camp/hotel/ras-al-khaimah-ae.html?cid=-218>.
- Akan, M. (2016). Anadolu Yörük Yaşamında Dokuma Geleneği. *Kalemşi*, 4(7), s. 39-58.
- Akoğlan Kozak, M., Evren, S., & Çakır, O. (2013). Tarihsel Süreç İçerisinde Turizm Paradigması. *Anatolia:Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(1), s. 7-22.
- Alptekin, M. (2018, Aralık). Yörüklerde Bir Azık Türü: Çörek. *Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 381-392.
- Armağan, M. (2018). *Göçebe Topluluklarda İskan ve Terk Stratejisinin Etnoarkeolojik Açıdan İncelenmesi: Sarıkeçililer Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı
- Atasoy, F., & Özbaşer, F. T. (2014). Anadolu’da Deve Yetiştiriciliği ve Deve Güreşleri. *Lalahan Hay. Araşt. Enst. Derg*, 54(2), s. 85-90.
- Atiş, D. (2017). Yörüklerde Heybe Dokuma. *Yörük Yaşamı Kültürü ve Uluslararası Geleneksel El Sanatları Sempozyumu*, (ss. 30-33). Antalya.
- Athıhan, Ş. (2017). Geleneksel Kolan Dokumacılığı. *Yörük Yaşam Kültürü ve Uluslararası Geleneksel Türk Sanatları Sempozyumu*, (ss. 53-59). Antalya.
- Avrasya İnceleme Merkezi*. (2016). Kırızistanda Etnokültür Festivali, Retrieved from <https://avim.org.tr>.
- Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü*. (2018). Deve Güreşleri ve Diğer Halk Eğlenceleri, Retrieved from <http://www.aydinkulturturizm.gov.tr>.
- Bakhshizadeh, H., Hosseinpour, M., & Rostamalizadeh, V. (tarih yok). *Nomad Tourism Planning in Iran: A Case Study of Shahsevan Tribe Ardabil*. Retrieved from <http://www.academia.edu>

- Baskıcı, M. M. (1998). Evcilleştirme Tarihine Kısa Bir Bakış. *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*(1), s. 73-94.
- Baysal, K., Özgürel, G., & Çeken, H. (2016). Aydın Yöresindeki Yerel Etkinliklerin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 6 (1), s. 100-108.
- Berque, J. (1959). Nomads and Nomadism in the Arid Zone. *International Social Science Journal*, s. 481-488.
- Botton, A. d. (2016). *Seyahat Sanatı* (7. b.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (1962). *The Algerians*. (A. C. Ross , Çev.) Boston: Beacon Pres.
- Brochado, A., & Pereira, C. (2017). Comfortable experiences in nature accommodation: Perceived service quality in Glamping. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 17, s. 77-83.
- Büyükcan Sayılır, Ş. (2012, Yaz). Göçebelik, Konar-Göçerlik Meselesi ve Coğrafi Bakımdan Konar-Göçerlerin Farklılaşması. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 12(1), s. 563-580.
- Çelikoğlu, Ş., & Atış, E. (2016, Şubat). Rekreatyonel Dönüşüm Sürecinde Önemli Bir Yayalacılık Sahası: Gümeli Yaylaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), s. 929-940.
- Dann, G. M. (1981). Tourist Motivation: An Appraisal. *Annals of Tourism Research*, 8(2), s. 187-219.
- Denker, B. (1960). Güney Doğu Toroslarda Göçebelik Dr. Wolf-Dieter Hütteroth'a göre. *Türk Coğrafya Dergisi*, 16(20), s. 136-142.
- Doğan , M., & Doğan, C. (tarih yok). *Yörüklerin Hayat Tarzı*.
- Doğanay, H., & Coşkun, O. (2013). Türkiye Yaylacılığındaki Değişme Eğilimleri ve Başlıca Sorunları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18(30), s. 1-28.
- Erkmen, S. E. (2011). *Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü*, Retrieved from <http://aregem.kulturturizm.gov.tr>
- Ersöz, M. (1991). *Yörükler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı.
- Farahani, B. M., Mohammadi, S., & Shabani, M. (2014). Investigating Adequacy and Content Patterns of Nomad Women in Craft Production and Cultural Tourism. *International Journal of Cultural and Digital Tourism*, 1(1), s. 73-81.
- Foltz, R. (2010). *Religions Of The Silk Road*. Palgrave Maccline.
- Frachetti, M. D., Smith, C., Traub, C., & Williams, T. (2017). Nomadic Ecology Shaped the Highland Geography of Asia's Silk Roads. *Nature*, 543(7644), ss. 193-198.
- Fyall, A., & Garrod, B. (2005). From Competition to Collaboration in the Tourism Industry. W. F. Theobald içinde, *Global Tourism* (s. 52-74). Amsterdam: Elsevier.
- Gansukh , D. (2016). *Nomadic Tourism for Mongolia: Critical Issues in Silk Road Tourism*. Retrieved from <http://cf.cdn.unwto.org>
- Gömeç, S. Y. (2016). Türk Kültüründe At. *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır* (s. 819-834). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Gülpınar Sekban, D. Ü., Bekar, M., & Acar, C. (2018). Trabzon İlinin Yayla Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi ve Farkındalık Yönünden İncelenmesi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), s. 349-361.
- Gürbüz, O. (1997). Türkiye'de Göçebe Mesken Örneği: Çadır. *Türk Coğrafya Dergisi*(32), s. 185-195.
- Holloway, C. J., & Taylor, N. (2006). *The Business of Tourism*. Essex: Financial Times Prentice Hall.

- İbni Haldun. (2016). *Mukaddime*. (T. Dursun, Çev.) İstanbul: Kaynak.
- Ignatov , E., & Smith, S. (2006). Segmenting Canadian Culinary Tourists. *Current Issues in Tourism*, 9(3), s. 235-255.
- İmamoğlu, O., Taşmektepligil, Y., & Türkmen, M. (1997). Türk Kültüründe Spor. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), s. 145-150.
- Kabar. (2019, Şubat 23), UNESCO Provides Patronage to Third World Nomad Games, Retrieved from <http://kabar.kg>
- Kafesoğlu, İ. (1997). *Türk Milli Kültürü* (16. b.). İstanbul: Ötüken.
- Kahraman, İ. (2018). *Kaybolan Değerlerimiz Yörük Kültürü*. İktav Belgesel Yayıncılık.
- Kalafat, Y., & Güven, N. (2011, Kasım). Altay Türk Halk İnançlarından Anadolu'ya Dair Bazı Tespitler. *Arış*(6), s. 60-75.
- Keleş, K. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü* (2. b.). Ankara: İmge.
- Khazanov, A. M. (1994). *Nomads and the Outside World*. (J. Crookenden, Çev.) England: The University of Wisconsin Press.
- Koca, H. (1995). Gözne'de Yayla Turizmi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 1(1), s. 281-301.
- Kutlu, M. (1992, Yaz). Yaşayan Bir Atlı- Kültür Geleneği: Anadolu Göçer Kültürü. *Milli Folklor*(14), 16-22.
- MacCannell, D. (1999). *The Tourist A new Theory of Leisure Class*. Berkeley: University of California Press.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınhay, & D. Kömürcü , Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat.
- McIntosh, R. W., Goeldner, C. R., & Ritchie, J. (1995). *Tourism Principle, Practices,Philosophies* (7. b.). New York: John Wiley&Sons.
- Narrei, M. G. (1996). *Migration and Cultural Change in Urban Communities of The Qashqa'i of Iran*. Canada: Department of Geography University of Ottawa (phd thesis).
- Neyişçi, T. (2017, Şubat 17). *Turizm Ruhü: Göçebelik*. Retrieved from <http://www.turizmhaberleri.com>
- Odabaşı, Y. (2009). *Postmodern Pazarlama*. İstanbul: MadiaCat.
- Orbaşı, A. (2007). The 'Islamic' City and Tourism: Managing Conservation and Tourism n Traditional Neighbourhoods. R. F. Rami Farouk Daher içinde, *Tourism in the Middle East Continuity, Change and Transformation* (s. 161-187). Clevedon: Channel View Publication.
- Oter, Z., & Özdoğan, O. N. (2005, Güz). Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk-Efes Örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 16(2), s. 127-138.
- Öngör, S. (1964). Ortadoğu Ülkelerinde Göçebe Hayatın Bugünkü Şartları ve Göçebe Nüfusun Sedantizasyonu. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 16(1), s. 145-160.
- Özdemir, M., & Fatma, O. (2011). Günümüzde Gaziantep İlinde Bakırcılık. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), s. 1149-1170.
- Pars Tourist Agency. (2019, Şubat 14). Retrieved from <http://tr.key2persia.co/2>
- Quan, S., & Wang, N. (2004). Towards a Structural Model of the Tourist Experience: an Illustration from Food Experiences in Tourism. *Tourism Management*, 25, s. 297-305.
- Richards , G., & Wilson, J. (2004). Drifting Towards the Global Nomad. G. Richards, & J. Wilson içinde, *The Global Nomad Backpacker Travel in Theory and Practice* (s. 3-13). Clevedon: Channel View Publications.

- Richards, G. (2002). Gastronomy: an Essential Ingredient in Tourism Production and Consumption? A.-M. Hjalager, & G. Richards içinde, *Tourism and Gastronomy*. London: Routledge. <http://eds.a.ebscohost.com/> adresinden alındı
- Ryan, C. (1991). *Recreational Tourism*. London: Routledge.
- Sahlins, M. (1972). *Stone Age Economics*. USA: Aldine Atherton.
- Sarı, C. (2013). Batı Toroslar'da Yaylaların Fonksiyonel Değişim Süreci ve Yayla Şenlikleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*(27), s. 242-261.
- Spooner, B. (1972). "The Status of Nomadism as a Cultural Phenomenon in the Middle East. *Journal: Journal of Asian and African*(7), s. 122-131.
- Sputnik. (2018, Eylül 9). *Dünya Göçebe Oyunları Sona Erdi, Bir Sonraki Oyunlara Türkiye Ev Sahipliği Yapacak*, Retrieved from <https://tr.sputniknews.com>.
- Şenel, A. (1982). *İlkel Topluluktan Uygur Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Değişimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Taşkıran, H. (2003). Mağaraların Prehistorik Arkeoloji Açısından Önemi. *Mağara Ekosisteminin Türkiye'de Korunması ve Değerlendirilmesi Sempozyumu*. Antalya: yy.
- Toffler, A. (1970). *Future Shock* (2. b.). NewYork: Bantam Books.
- Tourist Israel*. (2018). *Bedouin Hospitality*, Retrieved from <https://www.touristisrael.com>.
- Türk Dilini Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi*. (2019, Şubat 24) Retrieved from http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/ipekyolu_20150917_120357.pdf
- Uğurlu, S. S. (2018, Haziran). Anadolu Kilimlerinde Sanatsal Değerler. *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür-Sanat-Mimarlık Dergisi*(1), s. 1-15.
- Urry, J. (2009). *Turist Bakışı*. (E. Tataroğlu, & İ. Yıldız, Çev.) Ankara: BilgeSu.
- Vurgun, S. Y. (2018). Düünden Bugüne Bilecik Bölgesinde Yaşayan Yörükler'de Sosyokültürel Hayat ve İktisadi Yapı. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s. 591-616.
- World Nomad Games*. (2018). The history of the World Nomad Games: <http://worldnomadgames.com/en/page/History/> adresinden alındı
- Silk Road & Travel Encyclopedia (2019, Şubat 2), *İpek Yolu ve Tarihi Ticaret Tarihi Ticaret Yolları*, Retrieved from <http://www.silkroutes.net>.
- Yetim, A., & Cengiz, R. (2010). *İletişim ve Spor*. Ankara: Berikan yayınevi.
- Yılmaz, O., Ertürk, Y. E., & Ertugrul, M. (2014). Türklerde Deve Güreşlerinin Orta Asya'dan Anadolu'ya 4.000 Yıllık Geçmişi. *ÇOMU Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2(1), s. 37-44.
- Zafer, C. (2018). Türkiye'de Konargöçer Kültürü. *Muhakeme Dergisi*, 1(2), s. 105-115.